

УПОТРЕБА РАЗЛИЧИТИХ ВРСТА РЕЧЕНИЦА У ПИСАНОМ, ГОВОРНОМ И ЗНАКОВНОМ ИЗРАЗУ КОД ГЛУВИХ И НАГЛУВИХ УЧЕНИКА¹

Љубица Исаковић

Факултет за специјалну едукацију у рехабилитацију, Београд

Слике, као подстицај, представљају погодно средство за исцртавање говорно-језичких способности глувих и наглувих ученика на свим узрастима.

Циљ исцртавања био је исцртавање способности употребе различитих врста реченица у оквиру писаној, говорној и знаковној израза код глуве и наглуве деце. Интересовало нас је и какав је утицај узраста и степена оштећења слуха на употребу аналојних облика изражавања.

Исцртавање је извршено на узорку од 83 глувих и наглувих ученика, узраста од шесте до осмој разреда, а обављено је у школама у Србији.

У раду је коришћена сториј прича (С. Владисављевић) састављена од четири слике међусобно повезане редоследом догађаја.

Подједнак број речи употребљен је у знаковном језику и писаном изразу, а мањи број у говору глувих и наглувих ученика. Највећи број једноставних и једноставно-проширених реченица употребљен је у знаковном језику, а мањи (подједнак) у писаном и говорном изразу, док је највећи број сложених реченица употребљен у знаковном језику, нешто мањи у писању, а најмањи у говору.

Ученици осмој разреда, при опису слика, не употребљавају речи, док се највећи број употребљених сложених реченица јојавио у оквиру знаковној израза.

Издвојене су и специфични реченице (писане, говорне и знаковне).

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *реч, једноставна, једноставно-проширена и сложена реченица, писани, говорни и знаковни израз*

¹ Овај рад је део истраживања које се изводи у оквиру пројекта који се реализује под покровитељством Министарства за науку и технологију Републике Србије под називом „Утицај кохлеарне имплантације на едукацију глувих и наглувих особа“ БР. 179055

УВОД

Стрип приче или слике у следу имају предност што ученици могу да развијају своја запажања, да их повезују и интерпретирају. Оне захтевају самосталну језичку формулацију, тј. самосталан склоп реченица или исказа.

Vujasinović, Isaković (2007) анализом резултата при опису приче у сликама уочавају да деца именују појмове који се на сликама уочавају, мали број деце у оквиру знаковног језика повезује слике у причу, али ни у говору ни у знаку не схватају њену поуку.

Исаковић (2007а) на основу свог истраживања долази до закључка да глува и наглува деца највише употребљавају презент, у незнатном броју перфект, док се футур не употребљава. Њихове реченице карактеришу: аграматизми (неслагање у роду, броју, падежу), тешкоће при употреби једнине и множине (ученици нижег узраста много чешће употребљавају облике једнине), неадекватна употреба личних заменица, адиција (предлога и помоћних глагола), омисија речи (нарочито везника, речца и помоћних глагола), употреба бесмислених лексема, проблеми при употреби великог и малог слова и изостављање знакова интерпункције.

Ковачевић, Исаковић и Димић (2010) закључују да глува и наглува деца при опису слике највише користе тзв. појмовне речи-именице и глаголе и знатно мање придеве и прилоге. Од тзв. функционалних речи највише су користили узвике. Предлози и везници су употребљени у незнатном броју, а заменице, бројеве и речце деца нису употребили.

Димић, Атанасковић и Исаковић (2011) су у свом истраживању испитивали функцију стрип приче у настави српског језика. Највише се употребљавају просте, а на старијем узрасту проширене реченице. Аутори изводе закључак да је неопходно интензивније радити на развоју речника, усвајању нових појмова који ће имати већу употребну вредност.

Kovačević, Isaković (2010) долазе до закључка да је писани и усмени израз глувих и наглувих ученика, при опису слика, врло тежак за анализу, аграматичан и језички сиромашан. Ученици не повезују адекватно речи у реченици и реченице међусобно. Уочена је и немогућност ученика оштећеног слуха, да правилно, у оквиру писаног језичког израза, саопште своје мисли, осећања и размишљања. Аграматизми и неслагања у роду, броју и падежу, као и неадекватна употреба личних заменица и лица умногоме карактерише њихову писану продукцију.

Карактеристичне су реченице у којима су неке речи дате путем говора, док су оне речи (појмови) које у говору не постоје, дати само путем знаковног језика.

Такође, уочено је да слике имају значајну улогу приликом препричавања и да је визуелно опажање глуве и наглуве деце детаљизовано, са добрим уочавањем физиономија, покрета и положаја тела и боја.

ЦИЉ РАДА

Циљ истраживања био је испитати способност употребе различитих врста реченица у оквиру писаног, говорног и знаковног израза код глуве и наглуве деце. Интересовало нас је и какав је утицај узраста и степена оштећења слуха на употребу аналогних облика изражавања.

МЕТОД РАДА

Узорак

Испитивање је извршено на узорку од 83 глувих и наглувих ученика у обављено је у школама Стефан Дечански у Београду, Радивој Поповић у Земуну, Школи са домом ученика оштећеног слуха у Јагодини, Школи за глуве и наглуве ученике у Крагујевцу и Школи “Бубањ” у Нишу.

Истраживањем су обухваћена деца узраста од трећег до осмог разреда.

У односу на узраст обухваћено је 13 (15,7%) ученика трећег разреда и по 14 (16,9%) ученика од четвртог до осмог разреда.

У зависности од степена оштећења слуха, према класификацији Светске здравствене организације, било је: 7 (8,4%) ученика са ЦИ, 9 (10,8%) са умерено-тешким оштећењем слуха, 22 (26,5%) са тешким оштећењем слуха, 39 (47%) са врло тешким и 6 (7,2%) ученика са тоталном глувоћом.

Инструменти истраживања

У раду је коришћена стрип прича (С. Владисављевић) састављена од четири слике међусобно повезане редоследом догађаја. Слике су једноставне и привлачне за децу. Испитивање је вршено тако што су слике у следу постављане испред ученика. Остављено је мало времена да их разгледају, а затим су постављени захтеви да их опишу у писаном, говорном и знаковном изразу.

Добијени језички материјал смо анализирали. Посебно нас је интересовао начин изражавања: број употребљених речи, простих, просто-проширених и сложених реченица у оквиру аналогних облика језичког изражавања.

Обрада података

Анализа података извршена је применом статистичког пакета за обраду података SPSS 14.0.

Рачунали смо аритметичке средине - АС (мера централне тенденције) и стандардне девијације – СД (мера варијабилности).

Унутар групне и међугрупне разлике провераване су применом т-теста.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА СА ДИСКУСИЈОМ

Табела 1 – Просечан број употребљених речи, простих, просто-проширених и сложених реченица при опису Сиријских (у аналогним облицима изражавања)

Стрип прича		N	AS	SD
Број речи	писани	83	,560	,844
	говор	83	,389	,716
	знаковни ј.	83	,596	,823
Број простих реченица	писани	83	,735	,615
	говор	83	,663	,619
	знаковни ј.	83	1,196	,768
Број простопроширених реченица	писани	83	,407	,529
	говор	83	,404	,548
	знаковни ј.	83	,687	,580
Број сложених реченица	писани	83	,166	,266
	говор	83	,102	,207
	знаковни ј.	83	,355	,497

Глуви и наглуви ученици, при опису слика, највише речи употребљавају у оквиру знаковног језичког израза, затим у оквиру писања, док је најмање речи употребљено у оквиру говора.

Када посматрамо број употребљених простих реченица видимо да је највише простих реченица употребљено у оквиру знаковног израза, затим у оквиру писања, док је најмање простих реченица употребљено у оквиру говора.

У знаковном језичком изразу употребљено је највише просто проширених реченица, док је подједнак број употребљен у оквиру писаног и говорног израза.

Глуви и наглуви ученици су употребили најмање сложених реченица при опису четири слике. Највећи број сложених реченица употребљен је у знаковном језичком изразу, док је знатно мањи број употребљен у писаном и говорном језичком изразу.

У оквиру аналогних облика изражавања уочене су изузетно високе вредности стандардних девијација, што нам указује на велике индивидуалне разлике у постигнућима глувих и наглувих ученика.

Табела 2 – Статистичка значајност разлика у броју употребљених речи (Стрип прича у оквиру писаној, говорној и знаковној израза)

Број речи	N	AS	SD	t	df	Sig. (2-tailed)
писани	83	,560	,844	3,101	82	,003
говор	83	,389	,716			
писани	83	,560	,844	-,673	82	,503
знаковни ј.	83	,596	,823			
говор	83	,389	,716	-2,699	82	,008
знаковни ј.	83	,596	,823			

У поређењу броја употребљених речи при опису Стрип приче статистичка значајност ($p=0,01$) је уочена у поређењу писаног и говорног језичког израза (у корист писаног) и говорног и знаковног (у корист знаковног). Приликом поређења броја употребљених речи, у оквиру писаног и знаковног језичког израза, статистичка значајност није уочена. Можемо рећи да су глуви и наглуви ученици, при опису четири слике, употребили приближно исти број речи у писању и знаку.

Табела 3 – Статистичка значајност разлика у броју употребљених простих реченица (Српски јрчка у оквиру писаној, говорној и знаковној израза)

Број простих реченица	N	AS	SD	t	df	Sig. (2-tailed)
писани	83	,735	,615	1,262	82	,210
говор	83	,663	,619			
писани	83	,735	,615	-5,988	82	,000
знаковни ј.	83	1,196	,768			
говор	83	,663	,619	-5,144	82	,000
знаковни ј.	83	1,196	,768			

Приликом поређења броја употребљених простих реченица висока статистичка значајност је уочена у поређењу писаног и знаковног израза (у корист знаковног) и говорног и знаковног (у корист знаковног). Приликом поређења броја употребљених простих реченица, у оквиру писаног и говорног језичког израза, статистичка значајност није уочена. Можемо рећи да су глуви и наглуви ученици, при опису четири слике, употребили приближно исти број простих реченица у писању и говору.

Табела 4 – Статистичка значајност разлика у броју употребљених једно-проширених реченица (Српски јрчка у оквиру писаној, говорној и знаковној израза)

Број једнопроширених реченица	N	AS	SD	t	df	Sig. (2-tailed)
писани	83	,407	,529	,101	82	,920
говор	83	,404	,548			
писани	83	,407	,529	-5,113	82	,000
знаковни ј.	83	,687	,580			
говор	83	,404	,548	-4,834	82	,000
знаковни ј.	83	,687	,580			

Приликом поређења броја употребљених једно-проширених реченица висока статистичка значајност је уочена у поређењу писаног и

знаковног израза (у корист знаковног) и говорног и знаковног (у корист знаковног). Приликом поређења броја употребљених простопроширених реченица, у оквиру писаног и говорног језичког израза, статистичка значајност није уочена. Можемо рећи да су глуви и наглуви ученици, при опису четири слике, употребили готово исти број просто-проширених реченица у писању и говору.

Табела 5 – Статистичка значајност разлика у броју употребљених сложених реченица (Сирин прича у оквиру писаној, говорној и знаковној израза)

Број сложених реченица	N	AS	SD	t	df	Sig. (2-tailed)
писани	83	,166	,266	3,400	82	,001
говор	83	,102	,207			
писани	83	,166	,266	-5,233	82	,000
знаковни ј.	83	,355	,497			
говор	83	,102	,207	-5,017	82	,000
знаковни ј.	83	,355	,497			

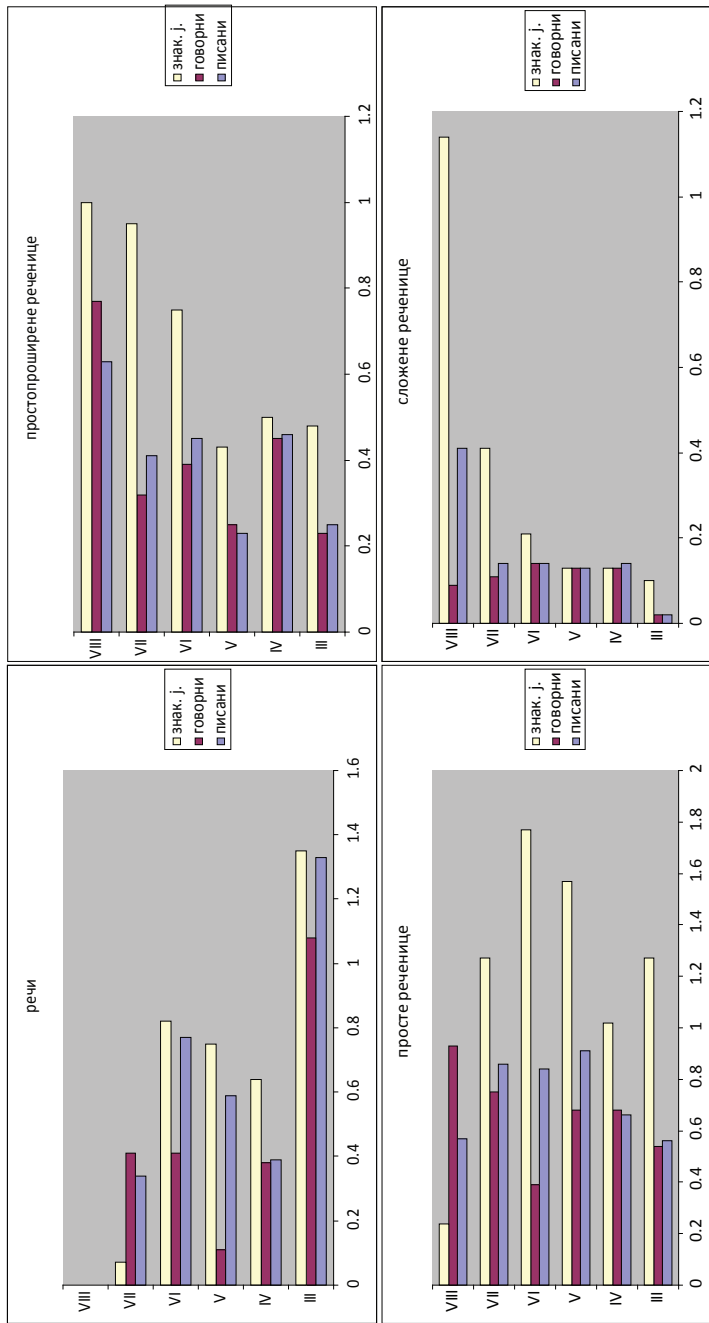
Глуви и наглуви ученици су при опису четири слике највећи број сложених реченица употребили у оквиру знаковног језичког израза. Високе статистичке значајности уочене су при поређењу резултата знаковни-писани и знаковни говорни језички израз. Такође, већи број сложених реченица употребљен је у писаном изразу, у односу на говорни израз ($p=0,01$).

У зависности од узраста уочавају се извесне промене у употреби речи:

- највећи број речи (код ученика трећег, четвртог, петог и шестог разреда) употребљен је у оквиру знаковног језика, затим у писаном, док је најмањи број употребљен у оквиру говора,
- промена се уочава код ученика седмог разреда, где се највећи број речи употребљава у оквиру говора, затим писања, а најмањи број у оквиру знаковног језика,
- са узрастом број употребљених речи, у оквиру сва три аналогна облика изражавања опада, док на узрасту осмог разреда, при опису слика, ученици не употребљавају реч.

У зависности од узраста уочавају се извесне промене у употреби простих реченица:

Графикон 1 – Просечна пошћинућа ученика различитих разреда при употреби речи и различитих верста реченица у писаном, говорном и знаковом изразу

- ученици трећег и четвртог разреда подједнак број простих реченица употребљавају у говору и писању;
- код ученика петог, шестог и седмог разреда, писани израз доминира над говорним,
- на узрасту осмог разреда, највећи број простих реченица употребљен је у оквиру говора, затим писаног израза, док је најмањи број употребљен у оквиру знаковног језика.

У зависности од узраста уочавају се извесне промене у употреби просто-проширених реченица:

- на узрасту трећег, четвртог и петог разреда разлике између писаног и говорног израза су веома мале,
- код ученика шестог и седмог разреда је у оквиру писаног израза добијен већи број простопроширених реченица него у говору,
- код ученика осмог разреда највећи број простопроширених реченица добијен је, као што смо већ рекли у знаковном изразу, затим говору, а најмањи у писању.

У зависности од узраста уочавају се извесне промене у употреби сложених реченица:

- са узрастом расте број употребљених сложених реченица, нарочито у оквиру знаковног језика;
- у оквиру писаног израза такође број употребљених реченица расте, док у говору уочавамо благи пад на узрасту седмог и осмог разреда.

Када посматрамо број употребљених речи, простих, просто-проширених и сложених реченица, у зависности од степена оштећења слуха, видимо да ученици постижу различите резултате. Међутим, применом т-теста уочавамо да се статистички значајне разлике у употреби речи и различитих врста реченица не уочавају.

Неке од речи, простих, простопроширених и сложених реченица којима су ученици описивали стрип причу

Табела 6 Просечна постојинића глувих и наглувих ученика у зависности од степена оштећења слуха (писани, говорни и знаковни ј.)

		писани		говорни		знаковни ј.	
		AS	SD	AS	SD	AS	SD
Број речи	ЦИ	,71	1,004	,64	,956	,57	,773
	ум. тешко	,33	,707	,31	,659	,47	,579
	тешко	,58	,888	,34	,615	,64	,801
	врло тешко	,58	,876	,37	,727	,57	,921
	тот. глувоћа	,50	,632	,54	,928	,83	,769
Број простих реченица	ЦИ	,75	,645	,71	,668	1,50	,707
	ум. тешко	,56	,647	,64	,651	1,17	,944
	тешко	,75	,617	,78	,647	1,03	,678
	врло тешко	,75	,590	,63	,590	1,22	,794
	тот. глувоћа	,83	,847	,42	,719	1,29	,813
Број просто-проширених реченица	ЦИ	,21	,393	,29	,393	,43	,401
	ум. тешко	,28	,363	,33	,484	,50	,280
	тешко	,59	,554	,61	,571	,81	,582
	врло тешко	,38	,564	,36	,584	,69	,640
	тот. глувоћа	,29	,485	,17	,303	,79	,660
Број сложених реченица	ЦИ	,21	,304	,21	,304	,29	,304
	ум. тешко	,22	,363	,08	,177	,33	,599
	тешко	,18	,280	,10	,214	,38	,591
	врло тешко	,15	,247	,10	,205	,38	,458
	тот. глувоћа	,04	,102	,00	,000	,21	,510

Глуви и наглуви ученици су у свом писаном изразу, при опису слика, највише употребљавали просте реченице, затим речи, затим просто-проширене реченице, а најмање су употребљавали сложену реченицу. Добијене су:

- речи: *снеї, кућа, њага, дрво, јела, њланина, јелка;*
- просте реченице: *Киша њага, Мала кућа, Сунца нема, Има снеї, То је снеї, То је кућа, То је вода;*

- просто-проширене реченице: *Деца њрави снеї, Деца баџи снеї, Найољу је хладно, Унуџра џоїло, Деца њрави Снешко, Баџа сџави шарїарейа, Деца воле Снешко Белић, Дечак браво Снешко Белић, Деца иџрају џо снеїа, Деца најравила Снежа Бели, Леїо Снешко њрави, Леїо мейла сџави;*
- сложене реченице: *Данас време хладно и ружно и њада снеї, Снешко белић мноїо џужно и џоїїо снеї, Деца иџрају и смеје и весело, Баџа и девојчица џађају и џрудвају, Нема џуно снеї и има џуно сунце. Зима је хладна и џревише њада снеї и лед је џо кров,*

Велики број бесмислених лексема уочили смо само у писаном изразу ученика (нпр. суце, стобро, тепол, снс, семеј, мланин, секо бели), док се у говору и у знаку нису појавиле.

У свом говорном изразу ученици су највише употребљавали просту реченицу, затим подједнако речи и просто-проширену реченицу, док су најмање употребљавали сложену реченицу. Карактеристичне су:

- речи: *снеї, кућа, њада, дрво, јела, џланина, јелка, сунце, снеї, вода, џоїло, џужан,*
- просте реченице: *Киша њада, Мала кућа, Сунца нема, Има снеї; Снешко Белић иџра, Пао мейла и шерїа, Ево џролеће, Дошао џролеће, Деца иџрају,*
- простопроширене реченице: *Сунце оџоїїо снеї, Сунце мноїо џоїло, Весела деца иџрају, Деца иџра Белића, Ово је зима џланина, Пада вода и џужна, Сунце џоїло јако и воде, данас долази џролеће доба, А бела Снешко све џоїи и џоїи,*
- сложене реченице: *Ура смеје иџрају весело, Зима је џоџова и чекам да улазим и дошло џролеће, Деца су срећни јер су завршено и џравили Снешка, Касније кад се џреје сунце и буде џоїлије и Белић се снеї оџоїе.*

У знаковном језику највише се употребљавају просте реченице, затим просто-проширене, онда речи, док се најмање употребљавају сложене реченице. Међутим, морамо нагласити да број употребљених реченица и речи у оквиру знаковног језика значајно превазилази број употребљених речи и реченица добијених у оквиру говора и писања. Карактеристичне су:

- речи: *снеї, кућа, њада, дрво, јела, џланина, јелка, леїо, бело, њада,*
- просте реченице: *Деца весело, Деца иџра, Сека баџа иџра, Грудвїи снеї, Снеї оџоїиџи, Ина снеї, Нема снеї, Хладно је Деца имја каїа, Деца има јакна, Сунце џоїло, Оџоїи вода, Снеї оџоїиџи, Вода има;*

- простопроширене реченице: *Деца љрави Снешко, Деца баџи снеї, Деца има леїе чизме, Тоїло нема Снешко.*
- сложене реченице: *Деца иїраїи смејаїи, Деца весела и иїраїи љуно, Снешко све оїоїиїи и доїло сунце їоїло, Деца љрави Снешко Белић и љуно весело, Сунце доћи и їоїло и Снешко Белић оїоїиїи, Деца најравиїи Снешко Белић и радоваїи и иїраїи.*

ЗАКЉУЧАК

1. Глуви и наглуви ученици су у свом писаном изразу, при опи-су слика, највише употребљавали просте реченице, затим речи, затим простопроширене реченице, а најмање су употребљавали сложену реченицу.

Поједини писани искази ученика су били неразумљиви и веома тешки за анализу. Речи у реченицама најчешће статично стоје једна поред друге, ређају се без икакве повезаности (нарочито на млађем узрасту). Разлог томе је неадекватна употреба знакова интерпункције, затим неадекватна употреба великог и малог слова, затим грешке при писању, које су последица проблема при изговору.

Велики број бесмислених лексема уочили смо само у писаном изразу ученика (нпр. суце, стобро, тепол, снс, семеј, мланин, секо бели), док се у говору и у знаку нису појавиле.

2. У свом говорном изразу ученици су највише употребљавали просту реченицу, затим подједнако речи и простопроширену реченицу, док су најмање употребљавали сложену реченицу.

Говорни израз глувих и наглувих ученика углавном карактерише несамосталност у исказу, тешкоће у осмишљавању речи и реченица и тражење подршке и помоћи од испитивача. Тај проблем ученици углавном превазилазе тако што се упоредо са говором користи и знаковни језик (за све појмове који су у говору непознати). Тако је добијен одређен број реченица, које су комбинација говора и знака. Најчешће су именице саопштаване говором, а радње и описи путем знакова.

3. У знаковном језику највише се употребљавају просте реченице, затим простопроширене, онда речи, док се најмање употребљавају сложене реченице.

Знаковне исказе глувих и наглувих ученика карактерише разноврсније и маштовитије описивање и виши степен зрелости добијених исказа. Ученици су са много више детаља и прецизније описали призоре и радње у оквиру знаковног језика. Уочавамо да са узрастом опада број употребљених речи, а расте број употребљених различитих врста реченица.

4. Када посматрамо број употребљених *речи* видимо да је подједнак број употребљен у знаковном језику и писаном изразу, а мањи број у говору глувих и наглувих ученика.

Када посматрамо број употребљених *јросџих и јросџо-јроширених реченица* видимо да је највећи број употребљен у знаковном језику, а мањи (подједнак) у писаном и говорном изразу.

Када посматрамо број употребљених *сложених реченица* видимо да је највећи број употребљен у знаковном језику, мањи у писању, а најмањи у говору.

5. Нисмо уочили утицај степена оштећења слуха на употребу речи и различитих врста реченица. Међутим, добијени резултати имплицирају додатна истраживања.

ЛИТЕРАТУРА

1. Vujasinović, Z., Isaković, Lj. (2007): Bilingualni pristup u razvoju jezika kod dece oštećenog sluha predškolskog uzrasta, Nove tendencije u specijalnoj edukaciji i rehabilitaciji, Zbornik radova, I naučni skup Univerziteta u Beogradu, Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, CIDD, Beograd, 493 – 507
2. deVilliers, P., Pomerantz, S. (1992). Hearing-impaired students learning new words from written context. *Applied Psycholinguistics*, 13, 409-431.
3. Dimić, N., Isaković, Lj. (2008): Specifičnost odgovaranja na pitanja i postavljanje pitanja kod gluve i nagluve dece u govornom, pisanom i знаковном изразу, U susret inkluziji-dileme u teoriji i praksi: Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Urednici D. Radovanović i Z. Matejić-Đuričić Izdavački centar (CIDD) Beograd, pp. 363-374.
4. Димић, Н., Атанасковић, М., Исаковић, Љ. (2011) Утицај степена оштећења слуха на опис слика у низу у школама за глуву и наглуву децу, Друштво дефектолога Србије, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Вол. 17 (3), Бр. 51, 427-438
5. Emmorey, K., Thompson, R., Colvin, R. (2009) Eye Gaze During Comprehension of American Sign Language by Native and Beginning Signers *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 14:2 Spring doi:10.1093/deafed/enn037
6. Исаковић, Љ. (2007а) Врсте речи у реченици код ученика оштећеног слуха и ученика који чују, Друштво дефектолога Србије, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, 2, 11-23
7. Ковачевић, Т., Isaković, Lj. (2010) Razumevanje bajke na osnovu upotrebe знаковног језика i verbalne i pisane produkcije, U knjizi: Smetnje i poremećaji: fenomenologija, prevencija i tretman, deo I, Univerzitet u Beogradu, Fakultet

za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, priredile Jasmina Kovačević, Vesna Vučinić, Beograd, pp.269-282

8. Ковачевић, Т., Исаковић, Љ., Димић, Д. (2010) Дефеицитарност у знаковном језику и говорном изразу код глуве и наглуве деце предшколског узраста, Друштво дефектолога Србије, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, 1, стр. 23-38
9. McCartney, B. (1986). An investigation of the factors contributing of the ability of hearing-impaired children to communicate orally as perceived by oral deaf adults and parents and teachers of the hearing impaired. *Volta Review*, 88, 133–143.
10. Spencer, P.E., Marschark, M. (2003). Cochlear implants: Issues and implications. In M. Marschark & P. E. Spencer (Eds.), *Oxford handbook of deaf studies, language, and education* (pp. 434–448). New York: Oxford University Press.
11. Fajardo, I., Parra, E., Cañas3, J.J. (2010) Do Sign Language Videos Improve Web Navigation for Deaf Signer Users? *J. Deaf Stud. Deaf Educ.* (2010) 15 (3): 242-262. doi: 10.1093/deafed/enq005 First published online: March 1, 2010
12. Harris, M., Clibbens, J., Chasin, J., Tibbitts, R. (1989). The social context of early sign language development. *First Language*, 9, 81-97.
13. Watson, M. L., Hardie, T., Archbold, M.S., Wheeler, A. (2008) Parents' Views on Changing Communication After Cochlear Implantation *J. Deaf Stud. Deaf Educ.* (2008) 13(1): 104-116 doi:10.1093/deafed/enm036

THE USE OF DIFFERENT TYPES OF SENTENCES IN WRITTEN, SPOKEN AND SIGN EXPRESSION IN DEAF AND HARD OF HEARING STUDENTS

LJUBICA ISAKOVIC

Faculty of Special Education and Rehabilitation, Belgrade

SUMMARY

Images, as a stimulus, represent a suitable instrument for examining speech and linguistic abilities of deaf and hard of hearing students of all ages.

The aim of this study was to examine the ability of deaf and hard of hearing children to use different types of sentences within written, spoken and sign expression. We were interested in the effect of age and the level of hearing damage on the use of analogue forms of expression.

The research was done on the sample of 83 deaf and hard of hearing third grade to eighth grade students and it was carried out in schools in Serbia.

A comic strip (S.Vladislavjevic) composed of four pictures linked with each other by the sequence of events was used in this study.

Equal number of words was used in sign language and written expression, whereas fewer words were used in the speech of the deaf and hard of hearing students. The largest number of simple and compound sentences was used in sign language, while fewer (equal number) of them were used in written and spoken expression. However, the largest number of complex sentences was used in sign language, somewhat less in writing, while the smallest number of them was used in speech.

Eighth grade students do not use words when describing images, while the largest number of complex sentences appeared within the sign expression.

Specific sentences (written, spoken and sign) have also been sorted out.

KEY WORDS: word, simple, compound and complex sentence, written, spoken and sign expression